

Mary Poppins, a rendkívüli dada „felforgató” nevelési módszerei

Mary Poppins, az esernyőn érkező, feneketlen táskájú, a mindig rejtélyes, de annál érdekesebb kalandokat élénk táró csodadada. Ha az olvasó- vagy nézőközönség Mary Poppins nevét hallja, bizonyára ilyen és ehhez hasonló tulajdonságokkal ruházza fel az Edward-kori dadust. Bár Mary Poppins személyisége igencsak ellentétes (egyszer segítőkész és kedves, máskor barátságtalan és mogorva), az kétségtelen, hogy nevelési módszerei, melyek egyaránt tükrözik a tekintélyelvű viktoriánus, Edward-kori, és a később jellemző liberális (ám fantasy motívumokkal ötvözött) nevelési stílust, sikeresek és eredményesek. Jelen írás ezekbe a hétköznapi vagy éppen rendkívüli nevelési módszerekbe igyekszik betekintést nyújtani, feltárva ezáltal a viktoriánus, Edward-kori dadusok és Mary Poppins közötti hasonlóságokat és különbségeket.

Az Edward korabeli Angliában játszódó Mary Poppins-regények még az ideálisnak tartott viktoriánus családmódellet ábrázolják. Banks mama középosztálybeli úrinő, akit cselédek segítenek a háztartás irányításában, amíg ő társasági életet él. Mindeközben Banks papa reggeltől estig munkahelyén, a bankban tartózkodik.¹ Mivel a dadus a közép- és felső osztálybeli viktoriánus család fontos és tekintélyes tagjának számított,² Banks mama is egy jól képzett és olcsó munkaerőt keres gyermekei számára, amikor Mary Poppins hirtelen betoppan az életükbe. A kor társadalmi normáival ellentétben, ajánlólevelet nem hoz magával, hiszen ezt a szokást „egészen elavult, régimódi dolognak”³ tartja. Mivel Banks mama mindig a legmodernebb anyuka és háztartásvezető szerepében szeret tündökölni (s mivel nagy szüksége van egy új dadára), ezt tiszteletben tartva boldogan szerződteti Poppins-t. A viktoriánus hagyománnyal ellentétben Mary Poppins azonban nem egy előre meghatározott ideig marad a Banks családnál, mert, ahogyan arra neve is utal, időről-időre toppan be („pop in”) a család életébe, s ugyanilyen váratlanul távozik is.

Ami Mary külső megjelenését illeti, cseppet sem tér el kora megszokott előírásaitól (sapka vagy kalap, széles övvel megkötött szürke szoknya, gallér és csizma tartozik mindennapi viseletéhez), sőt mi több, büszkén követi ezt a hagyományt, ráadásul hiúsága igencsak meghatározó része személyiségének. Ahogyan azt a következő részlet is mutatja, a dada minden alkalmat megragad arra, hogy gyönyörködni tudjon magában: „Mary Poppins megnézte magát a sarki trafikos kirakatablakában, s megigazította a kalapját. Olyan furcsa ablak volt ez, hogy három embert tükrözött vissza egy helyett [...] Mary Poppins gyönyörűséggel sóhajtott fel, amikor három példányban látta meg saját magát, s mindegyiken ezüstgombos, kék kabát volt, hozzá való kék kalappal. Olyan szép látványnak találta ezt, hogy azt se bánta volna, ha tíz vagy akár száz Mary Poppinst lát ott. Minél több van belőle, annál jobb.”⁴

Nem hétköznapi dadusról lévén szó, egy-két kiegészítője közel sem mondható hagyományosnak. Papagájfejű esernyője nemcsak beszélni képes, de az első regényben Mary vele érkezik és távozik. Továbbá szőnyegből készült táskája is feneketlennek tűnő kellék, hiszen beköltözésekor, Jane és Michael legnagyobb meglepetésére, Mary a fogkeféjétől az ágyán át szinte mindent onnan húz elő. Természetesen nem szabad megfeledkeznünk a szoknyáját díszítő övről sem, melyet születésnapjára

¹ HÓDOSY Annamária, *Mary Poppins, avagy a Szárnyas Szó*, Apertúra, (5) 2010, 4. sz. <http://apertura.hu/2010/nyar/hodosy>

² Giorgia GRILLI, *Myth, Symbol and Meaning in Mary Poppins: The Governess as Provocateur*, London and New York, Routledge, 2014, 119, 131.

³ P. L. TRAVERS, *A csudálatos Mary*, Budapest, Ciceró, 2003, 4.

⁴ TRAVERS, *i.m.*, 13.

kap ajándékba unokatestvérétől, az Óriáskígyótól, s mely voltaképpen nem más, mint a rokon saját levedlett bőre. Ezen kívül ott van még mellűje, mellyel régi kedves ismerőse, a Páncélteknős lepi meg egy másik születésnapja alkalmával a víz alatt.

A regény során Mary Poppins büszkén és magabiztosan állítja, hogy nem csak öltözködésében, hanem személyiségében is kifogástalan: „Igen Kiváló, Érdemes Személy, Minden Tekintetben Tökéletesen Megbízható.”⁵ Egy ilyen külsőleg és belsőleg tökéletes hölgy pedig csakis kifogástalanul végezheti el dadusi kötelességeit. Mivel egy Edward-korban játszódó regényciklusról van szó, fontos meghatározni a kor gyermekekkel kapcsolatos eszméit, hogy érthetőbbé váljon Mary Poppins dadaként tanúsított magatartása.

Mivel a viktoriánus kori gyermekeket felnőttként kezelték,⁶ a képzelőerő és a játékoság minden formája tiltott volt számukra, társadalmilag veszélyes és felelőtlen dolognak tartották.⁷ Ezzel párhuzamosan azonban kialakult egyfajta szentimentális gyermekábrázolás – a romantikus költők (például William Blake, William Wordsworth) és realista írók (mint Charles Dickens) a gyermekek ártatlan, angyali és szerethető tulajdonságait hangsúlyozták.⁸ A századforduló változást hozott a felnőttek gyerekekről alkotott képében is. A 19. század utolsó felétől ugyanis kezdtek mozgalommal szerveződni olyan kiemelkedő személyek, mint Comenius (aki a játékos tanulás mellett érvelt, így elítélte az iskolai testi fenytést) vagy Rousseau (akinek nevelélméletében az individuális tapasztalatszerzés és a gyakorlati tudás fontossága dominált, valamint a nevelés, mint a boldogsághoz vezető út tana) pedagógiájáról alkotott elképzelései.⁹ Az új évszázad első éveitől kezdve tehát a gyermekkor a felnőttkortól különálló szakaszként kezdték el értelmezni, s így a képzelőerő és a játékoság is több teret kaphatott.¹⁰ Mary Poppins már ezt a liberálisabb, a képzelőerő kibontakoztatását támogató gyermeknevelést szorgalmazza. Amikor a gyermekek megkérdezik tőle, hol töltötte szabadnapját, ő azt feleli: „Tündérorszámban”.¹¹ A gyermekek azonban értetlenül állnak a magyarázat előtt, hiszen dadájuk nem az általuk elképzelt természetfeletti világot írja le (hiszen Mary, elmondása szerint, sem Hamupipókéval, sem Robinson Crusoe-val nem találkozott). A dada erre azt mondja, hogy a varázslatos helyről alkotott elképzeléseik azért különbözőek, mert „mindenkinek megvan a maga tündérországa”,¹² felhívva ezzel a figyelmet a képzelőerő gazdagságára és annak individuális mivoltára.

Mary Poppins tekintélyelvű magatartása főleg a fizikai valóságban jelenik meg és hangsúlyos. Mint minden középosztálybeli társuk, Jane és Michael ideje nagy részét szintén Maryvel tölti és játszik.¹³ Eközben Mary Poppins ételt készít, vasal, hímez. Természetesen a hagyományos dadai munkakörrel ellentétben ezeket a rutinos feladatokat természetfeletti kalandok előzik meg vagy követik. Továbbá Poppins, a Norland College koncepcióit követve, precizitásra, pontosságra, tisztaságra és mértéktartásra neveli a gyerekeket.¹⁴ Ebből kifolyólag sosem engedi nekik, hogy többet egyenek a kelleténél, vagy, hogy piszkos ruhában szaladgáljanak, emellett mindig pontosan megtervezett rutin szerint töltik napjaikat. Noha időtöltéseik hagyományos programként kezdődnek, korántsem hétköznapien végződnek: a Parkban való játékból léggömbön vagy árpacukor lovakon történő repkedés lesz, a földrajztanulás az égi cirkuszban történik, valamint az éneket és a táncot a víz alatt vagy éppen egy gyurmaparkban gyakorolják.

⁵ P. L. TRAVERS, *A csudálatos Mary visszatér*.

http://www.wekerlekos.hu/download/irodalom/travers_a_csudalatos_mary_visszater.htm

⁶ Jill BARBER: *Children in Victorian Times*, London, Evans Brothers Limited, 2005, 27.

⁷ Colin MANLOVE, *From Alice to Harry Potter: Children's Fantasy in England*, New Zealand, Cybereditions Corporation, 2003, 1.

⁸ Marah GUBAR, *The Victorian Child*, c. 1837-1901. <http://www.representingchildhood.pitt.edu/victorian.htm>

Jacqueline BANERJEE, *Ideas of Childhood in Victorian Children's Fiction: The Child as Innocent*. <http://www.victorianweb.org/genre/childlit/childhood1.html>

⁹ MÉSZÁROS István, NÉMET András, PUKÁNSZKY Béla, *Neveléstörténet. Szöveggyűjtemény*, 2003, 61, 66, 85, 93, 97. www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/.../2011.../2011_0001_520_nevelestortenet.pdf

¹⁰ BARBER, *i.m.*, 27.

¹¹ P. L. TRAVERS, *A csudálatos Mary*, 12.

¹² P. L. TRAVERS, *A csudálatos Mary*, 12.

¹³ Sally MITCHELL, *Daily life in Victorian England*, Westport, Greenwood Press, 2009, 150.

¹⁴ A Norland iskola egy az 1848-ban alapított dadusképző iskola. Giorgia GRILLI, *i.m.*, 124.

A 20. század eleji Angliában nagyon jellemző volt, hogy a dadák a parkban gyűltek össze, s míg neveltjeik játszottak, addig ők ügyes-bajos teendőikről beszélgettek.¹⁵ Mary Poppins, maradéktalanul követve ezt a tradíciót, gyakran sétál a Banks gyerekekkel (Jane, Michael, Barbara, John és Annabel) a Cseresznyefa utca mentén húzódó Parkban. Nem szabad azonban megfeledkeznünk arról az aprócska részletről, hogy dadatársaival ellentétben, Poppins nem csupán sétálni jár a gyerekekkel a Parkba, hanem ez a tér szolgál helyszínéül nagyon sok kalandnak. Michael erre sétálva lel rá arra az iránytűre, mellyel később körbeutazzák a földet, a Parkban ismerkednek meg Neleus-szal, a már-ványszoborral, aki fiúvá változva velük tölti napjukat, szintén a Parkban töltik Mindenszentek éjszakáját, amikor árnyékaikkal táncolnak, s a sort még folytathatnánk.

Mint ahogyan korabeli dadatársai, Mary Poppins sem hajlandó semmiféle közvetlen és szeretetteljes érzelmi megnyilvánulásra a gyermekek irányában. Kerül mindennemű testi kontaktust és intimitást. Hogyan lehetséges, hogy Jane és Michael mégis nagyon ragaszkodik egy magát állandóan öntelten magasztaló, morcos és cseppet sem kedves dadához? A válasz Mary „felforgató” nevelési stílusában rejlik.

Mary Poppins nem különféle tankönyvek felolvasásával, főleg nem testi fenyítéssel neveli a gyerekeket az élet igazságainak megismerésére vagy járul hozzá lelki fejlődésük alakulásához. Átlépve a küszöböt, Jane-t és Michael-t egy transzcendens, a hétköznapi életből kilépő világgal ismerteti meg. A küszöb két világ közötti határvonalat jelöl, ahol a megszentelt és a világi egyszerre áll ellentétben egymással és létesít kapcsolatot.¹⁶ Mary Poppins kalandjaiban jócskán akad ilyen köztes vagy transzcendens tér és idő: Jane, Michael, Mary és a különféle tündérmesék és altatódalok szereplői a Hasadékban ünneplik az újév közeledtét. Csipkerózsika így magyarázza ezt a különleges teret és időt: „Az óesztendő meghal, amikor az óra tizenkettőből elüti az elsőt, s amikor elüti az utolsót, akkor születik meg az újesztendő. A kettő között pedig – amíg a többi tízet üti el az óra – ott van a titkos Hasadék.”¹⁷ Hasonlóképpen, kalandokat élnek át a nappal és az éjszaka, a tavasz és a tél átmeneti tereiben és időszakában is.

Hogy hol és hogyan történnek mindezek a küszöbátlépések? A kalandok nagy része, sőt Jane és Michael nevelése nagyrészt a gyerekek álmaiban történik. Mivel az álmok számos funkciója és formája képviselteti magát a regényekben (vágyteljesülés, büntető álom, kollektív tudattalannal¹⁸ való találkozás és individuáció),¹⁹ Mary Poppins felforgató nevelési módszereit hangsúlyozandó, kettőt emelnék ki csupán, ami nem más, mint az oktatás és a büntetés.

„Ne adjatok növendékeknek semmiféle szóbeli leckét! Ne tanítsa más, mint a tapasztalás!”²⁰ – vallotta Rousseau, Mary Poppins, pedig maradéktalanul követte őt. A varázsdada sosem oktat könyvekből, hanem mindig hagyja, hogy Jane és Michael a világgal kapcsolatos kérdéseikre saját tapasztalásaik és élményeik útján találja meg a választ. Így, amikor Michael arra kíváncsi, létezik-e égi cirkusz, és Jane azt szeretné tudni „Mitől hullanak le a csillagok”,²¹ Mary Poppins, ahelyett, hogy könyvekből ismertetné velük az égi testek összetételét és mivoltát, egy hullócsillag közreműködésével elvezeti őket az égi cirkuszba, ahol egy különleges földrajzóra keretében Michael saját ölében tarthatja, és közelebről szemügyre veheti a holdat, Jane-nek pedig alkalma lesz a csillagképekkel beszélgetni. Hasonlóképpen, amikor Michael afelől érdeklődik, vajon „mi történik az állatkertben

¹⁵ Giorgia GRILLI, *i.m.*, 122.

¹⁶ P. L. TRAVERS, *Myth, Symbol and Tradition*. = P. L. T., *A Lively Oracle: A Centennial Celebration of P. L. Travers Creator of Mary Poppins*, New York, Larson Publication, 1999, 190.

¹⁷ P. L. TRAVERS, *A csudálatos Mary kinyitja az ajtót*, Budapest, Móra Könyvkiadó, 1977, 70.

¹⁸ A kollektív tudattalan fogalmának bevezetése Carl G. Jung nevéhez fűződik. Szerinte tudattalanunk egyik része személyes, melyben személyes rejtett egykor tudatos tapasztalataink, érzéseink rejtőznek, másik része pedig kollektív, tehát olyan tartalmakat (szituációk, viselkedés, karakterek, érzések) ölel magába, mely minden ember tudattalanjában egyformán benne van. Carl Gustav JUNG, *Emlékek, álmok, gondolatok*, Európa Könyvkiadó, 1987, 479–480.

¹⁹ Az individuáció fogalma Jung nevéhez köthető, aki ezt úgy definiálta, mint az önmagunkká válás folyamatát, amikor is az ember teljessége megmutatkozik és valóra válik: minden tudatos és tudattalan, jó és rossz érzés. Carl Gustav JUNG, *Emlékek, álmok, gondolatok*, Európa Könyvkiadó, 1987, 470.

²⁰ MÉSZÁROS, NÉMET, PUKÁNSZKY, *i.m.*, 86.

²¹ P. L. TRAVERS, *A csudálatos Mary visszatér*.

http://www.wekerlekos.hu/download/irodalom/travers_a_csudalatos_mary_visszater.htm

éjszaka, amikor már mindenki hazament”,²² Mary Poppins nem tankönyvek által ismerteti a gyerekekkel az állatok viselkedését, hanem egy láthatatlan hang segítségét igénybe véve, elvezeti őket az állatkertbe, ahol megtudják, hogy éjjel ott minden a feje tetejére áll: az állatok emberként viselkedve árulják a belépőket, beszélnek vagy éppen verset költenek, s az emberek eközben a ketrecben töltik az éjszakát. Természetesen nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy ezek a nevelési módszerek nem hozhatóak párhuzamba valós nevelési élethelyzetekkel (hiszen valós helyzetben, bárhog is szeretnék, a dadák nem tudnak álmokat produkálni és azáltal nevelni), de abban mindenképpen jelentős szerepük van, hogy a tapasztalás és a gyakorlati tudás elveit szorgalmazzák és hangsúlyozzák.

A büntetéssel kapcsolatban, a külön danda szintén Rousseau tanítását követi. Amikor Jane és Michael engedetlen, erőszakos és hálátlan, a csodás dadus sosem folyamodik testi fenytéshez vagy hangos beszédhez, hogy megtanítsa a gyerekeket, minden cselekedetnek megvan a maga következménye. Prédikáció helyett rémálmokkal „ajándékozta” meg őket. Egy keddi napon Michael mindenkiel durva és engedetlen, sőt este még a parkban talált iránytűt is magához veszi, Mary engedélye nélkül. Michael mindezek után az álmodja, hogy a földkörüli útjuk során megismert állatok megjelennek szobájában, és nagyon mérgesek rá. Egy másik alkalommal, amikor Michael beteg lesz, irigykedik kint játszadozó testvéreire, goromba velük, és azt kívánja, bárcsak minél messzebb kerülne családjától. Ebben az esetben, rémálmában egy jövőbeli Macska Bolygóra kerül, ahol az állatok arra akarják őt kényszeríteni, hogy örökre velük maradjon. Hasonlóképpen, amikor Jane megelégteli, hogy legidősebbként több kötelessége van, mint kisebb testvéreinek, azt kívánja, bárcsak egyedüli gyermek volna, és eltöri a család egyik becses tálját, Mary Poppins egy olyan rémálomba „küldi” a legidősebb gyermeket, ahol bekerülve az általa eltörött tálba, a tál figurái arra akarják őt rábíni, hogy maradjon velük, mint a család legfiatalabb egyke gyermeke.

Az idősebb Banks gyermekek végül mindig megbánják kívánságaikat, és megtanulják értékelni azt, amijük, és akijük van. Amint ezt tudatosítják, Mary Poppins kimenti őket rémálmukból. Freud büntető álom-interpretációja alapján a rémálmok előidézője azonban nem csupán Poppins, hanem maguk a gyerekek is, hiszen a büntető álom fő jellegzetessége az, hogy ezt az álmot nem a tudatlan elnyomott vágy alkotja meg, hanem az ez ellen reagáló tudattalan vágy a büntetésre.²³

Mary Poppins, miközben a viktoriánus és Edward-korban elfogadott hagyományos dadusi szerepkörben tetszeleg, Jane-nél és Michael-nél már a képzelőerőt és játékosságot szorgalmazó liberálisabb nevelési módszert alkalmaz, mely több szempontból szubverzívnek mondható. Felforgató, mert említett szabadelvű módszerei ellentmondanak a viktoriánus és Edward-kori tradicionális nevelési módszereknek, és felforgató, mert racionális magyarázaton alapuló oktatás helyett természetfeletti élményekkel nevel. Mary Poppins azonban egyben, és talán egyúttal a legfontosabban mégiscsak hasonlít bármely kor dadusához: biztosítja neveltjei testi és lelki fejlődését, a jóra neveli és az élet fontos dolgaira tanítja őket.

²² P. L. TRAVERS, *A csudálatos Mary*, 58.

²³ Sigmund FREUD, *Álomfejtés*, Békéscsaba, Helikon, 1985, 388.